

Κυριάκος Δ. Κεντρωτής

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ MADE IN USA:
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

«2000-2002: Ο τουρκικός στρατός οργανώνει πραξικόπημα στην Κύπρο, εγκαθιδρύει μια αναποτελεσματική πολιτική κυβέρνηση, αναλαμβάνει τα ηνία της εξουσίας και σχεδόν όλα τα τουρκικά πολεμικά αεροσκάφη F-16 κτυπούν τις βάσεις πυραύλων στην Κύπρο. Ταυτόχρονα τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις καταφθάνουν στην Κύπρο, ενώ αντίστοιχες ελληνικές αποβιβάζονται σε ορισμένα ελληνικά νησιά. Η Ελλάδα απαντάει με αεροπορικές επιδρομές εναντίον τουρκικών εγκαταστάσεων στο Αιγαίο. Ένα είδος τηλεπικοινωνιακού πολέμου λαμβάνει χώρα, με κίνδυνο γενικότερης επέκτασης του πολέμου ανάμεσα στις δύο πλευρές, αλλά προς το παρόν περιορίζεται σε ελάχιστες αψιμαχίες...»¹.

«Το 2003, μια κρίση ξεσπά στην ελληνική Θράκη εξαιτίας της διαφαινόμενης κακομεταχείρισης των Τούρκων. Η ένταση θα μεγαλώσει, ενώ έχουν προηγηθεί κάποιες διασυννοριακές αψιμαχίες από την προσπάθεια μερικών μικρών ομάδων προσφύγων να περάσουν τα σύνορα από την Ελλάδα στην Τουρκία, όταν οι δύο χώρες θα αποφασίσουν ταυτόχρονα τη διεξαγωγή στρατιωτικών ασκήσεων στο Αιγαίο και ενδυνάμωση όλων των παραμεθόριων στρατιωτικών τους μονάδων και σχηματισμών. Ορισμένα επεισόδια στον εναέριο χώρο του Αιγαίου μεταξύ αεροσκαφών και μονάδων αεράμυνας, όπως εγκλωβισμοί, εικονικές επιθέσεις, καθώς και σύγκρουση ανάμεσα σε μια ελληνική και μια τουρκική φρεγάτα θα ωθήσουν τα πράγματα προς το χειρότερο...»².

Πρόκειται για δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα με προβλέψεις για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις που έχουν συνταχθεί το 1997 και 1998 αντιστοίχως. Το πρώτο απόσπασμα συνιστά τμήμα έκθεσης με εναλλακτικά σενάρια για τη γενικότερη πορεία της Τουρκίας στην περίοδο 1997-2020, που συνέταξε το Κέντρο Στρατηγικών Εκτιμήσεων (Strategic Assessment Center) της Διεθνούς Εταιρείας Επιστημονικών Εφαρμογών (Science Applications International Corporation/SAIC). Το συγκεκριμένο Κέντρο, που εδρεύει στη Βιρτζίνια και συνιστά ένα από τα γνωστότερα ιδρύματα παροχής γνώσεων στους μηχανι-

1. *Turkish Daily News*, 16.5.1997.

2. Z. Khalilzad/I.O. Lesser, «Sources of Conflict in the 21st Century: Regional Futures and the USA Strategy», Santa Monica/California 1998, MR-897-AF.

σμούς της αμερικανικής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής, εκπόνησε τη μελέτη με χρηματοδότηση του αμερικανικού Πενταγώνου και σε συνεργασία με τους ειδικούς επιστήμονες επί των τουρκικών θεμάτων.

Το δεύτερο απόσπασμα ανήκει σε μελέτη του ινστιτούτου πολιτικής ανάλυσης που εδρεύει στη Σάντα Μόνικα της Καλιφόρνιας, τη RAND Corporation. Πρόκειται για το μεγαλύτερο think tank του κόσμου. Ιδρύθηκε το 1948 και αναλαμβάνει την εκπόνηση μελετών που συνδέονται κυρίως με θέματα εκπαίδευσης, οικονομίας, τεχνολογίας και διεθνών σχέσεων. Η συγκεκριμένη μελέτη που αφορά, μεταξύ των άλλων, και στην πιθανότητα ελληνοτουρκικής πολεμικής σύρραξης, έχει το γενικό τίτλο: «Sources of Conflict in the 21th Century Regional Futures and the USA Strategy» και αποτελείται από 336 σελίδες.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ THINK TANKS ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Ο *James Schlesinger*, πρώην υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ, αποτύπωνε στα τέλη του 1991 επιγραμματικά το νέο διεθνές περιβάλλον: «Έχουμε να εξετάσουμε θεμελιώδεις μεταβολές σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο, μεταβολές που έλαβαν χώρα σε κάθε περιοχή του πλανήτη προκειμένου να δούμε πώς θα προστατεύσουμε την αμερικανική εξωτερική πολιτική»³. Στην ίδια περίοδο, στις 12 Δεκεμβρίου 1991, ο τότε πρόεδρος του Carnegie Endowment for International Peace *Winston Lord* δήλωνε χαρακτηριστικά: «Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ έχασε τα στηρίγματά της που είχε οικοδομήσει επί μισό περίπου αιώνα»⁴.

Ο αρχικός ενθουσιασμός που μεταδόθηκε στους λαούς του κόσμου από τη λήξη αυτού του ιδιότυπου ιδεολογικού και στρατιωτικού Πολέμου έως την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης στα τέλη της δεκαετίας του '80, δεν αποτυπώνεται ανάγλυφα στις παραπάνω ενδεικτικές δηλώσεις. Η αμερικανικής προέλευσης ιδιόμορφη γραφειοκρατία των Διεθνών Σχέσεων και της Πολιτικής Επιστήμης άρχισε αμέσως να ερευνά και να αναλύει τα νέα δεδομένα αυτού του ενθουσιασμού, δηλαδή τις νέες χώρες και τις περιφέρειες, τις ξεχασμένες έριδες και τις συγκρούσεις της λεγόμενης *Νέας Τάξης Πραγμάτων*. Η μοναδική Υπερδύναμη πλέον αισθανόταν ουσιαστικά αδύναμη και διστακτική να παρακολουθήσει ξαφνικά όλες τις γεωπολιτικές ανακατατάξεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν μια βασική και σταθερή παράμετρος για την άσκηση μιας εξίσου σταθερής εξωτερικής πολιτικής.

Με την αλλαγή, όμως, των δεδομένων όλοι αυτοί που στην Ουάσιγκτον

3. *The Christian Science Monitor*, 31.12.1991.

4. Ο.π.

διαπλέκονται γύρω από τα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής έπρεπε επειγόντως να αναδιοργανωθούν λόγω των νέων εξελίξεων. Στον κόσμο των πολιτικών αναλυτών, των πρώην διπλωματών και κυβερνητικών αξιωματούχων, των *think tanks* γενικά, σήμανε συναγερμός. Τα δεδομένα και οι αναλύσεις στα λεγόμενα *foreign policy papers* (*area studies reports*) έχαναν πλέον την ισχύ τους. Δεν άργησαν, επομένως, να συγκεντρωθούν όλα τα μεγάλα ονόματα των ΗΠΑ στα ινστιτούτα και τα ιδρύματα επεξεργασίας των ιδεών και των σεναρίων. Η νέα εποχή χρειαζόταν εξειδικευμένες γνώσεις, αλλά και το κύρος προσωπικοτήτων του πολιτικού, διπλωματικού και πανεπιστημιακού κόσμου της Αμερικής. Μερικά ονόματα είναι ενδεικτικά: *Gerald Ford*, *Henri Kissinger*, *Franc Carlucci*, *Richard Cheney*, *Zbigniew Brzezinski*, *Morton Abramowitz*. Οι χώροι παροχής των γνώσεων τους και της εμπειρίας τους είναι διαφορετικοί. *Rand Corporation*, *Heritage Foundation*, *Council on Foreign Relations (CFR)*, *Brookings Institution*, *American Enterprise Institute*, *Institute for National Strategic Studies*, *Carnegie Endowment for International Peace*, *Center for Strategic and International Studies* κ.λπ. Ο σκοπός, όμως, είναι ένας: Η προστασία των αμερικανικών συμφερόντων και κατ'επέκταση της Δυτικής Συμμαχίας στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης γεωπολιτικής και οικονομίας.

Στο πολύπλοκο σύστημα διαμόρφωσης και επηρεασμού της αμερικανικής πολιτικής δεν θα ήταν δυνατόν να λείπουν τα *think tanks*⁵. Χίλια περίπου *think tanks* δραστηριοποιούνται στην πολιτική στις ΗΠΑ. Περισσότερα από εκατό έχουν ως έδρα τη Washington D.C. Σ' αυτόν το μικρόκοσμο των *think tanks*⁶ της αμερικανικής πρωτεύουσας επεξεργάζονται πολιτικές και στρατηγικές τακτικές, αναπαράγονται σενάρια, επαναλαμβάνονται στερεότυπα, δημιουργούνται ρήξεις με παραδοσιακά ισχύουσες θέσεις και γενικά λαμβάνουν χώρα οι λεγόμενες ασκήσεις επί χάρτου με ή χωρίς ερείσματα στο χώρο του εφικτού και του πραγματοποιήσιμου.

Αρχικά ο μύθος γύρω από τα *think tanks* περιλάμβανε ένα πλαίσιο του ιδανικού εκείνου χώρου εργασίας, όπου υπηρετείται η επιστήμη στην πράξη καθώς και η προώθηση των ιδεών. Στην πραγματικότητα, όμως, έχουμε να κάνουμε περισσότερο με εξαρτημένους επιστήμονες που υπηρετούν με τις γνώσεις τους τους φορείς της εξουσίας σε κάποιους ευαίσθητους τομείς. Είναι αυτό που το 1972 περιέγραφε εύστοχα ο *Benveniste* στο βιβλίο του *The*

5. D. Stone, /A. Denham/M. Garnett (eds.), *Think Tanks across nations: a comparative approach*, Manchester 1998· D. Abelson, *American think-tanks and their role in US foreign policy*, New York 1996· D. Stone, *Capturing the political imagination: think-tanks and the policy process*, London 1996· W. Gellner, *Ideenagenturen für Politik und Öffentlichkeit: Think Tanks in den USA und in Deutschland*, Opladen 1995.

6. M. Dolny, «The Think Tank Spectrum: For the Media, Some Thinkers Are More Equal Than Others», *Extra* (New York), 5/6 1996.

Politics of Expertise: «Από τη στιγμή που τα περισσότερα think tanks δεν έχουν μεγάλα εισοδήματα, υπάρχει συνεπώς ένας λογικός ανταγωνισμός ανάμεσα στο προσωπικό, στις επιστημονικές ιδέες και στα συμβόλαια. Η πραγματογνωμοσύνη αγοράζεται και πουλιέται σε μια ανταγωνιστική αγορά δημιουργώντας συνεπώς νέες ιδέες... Τα think tanks πρέπει να είναι περισσότερο ευέλικτα από τα πανεπιστήμια, αλλά ταυτόχρονα η εξάρτησή τους από συμβόλαια και δωρεές δεν αποτελεί εγγύηση για υψηλής ποιότητας έρευνα»⁷.

Στη διαδρομή τους τα ινστιτούτα πολιτικής ανάλυσης έχουν γνωρίσει αρκετές μεταβολές αναλόγως των δεδομένων κάθε περιόδου. Στις αρχές του αιώνα, το 1912, ο Woodrow Wilson, κατά τη διάρκεια του προεκλογικού αγώνα για την Προεδρία των ΗΠΑ, εξέφραζε τους φόβους του για την απαρχή του φαινόμενου των think tanks ως ακολούθως: «Αυτό που φοβάμαι είναι μια κυβέρνηση των ειδικών. Ευτυχώς, ως δημοκρατική χώρα που είμαστε, δεν έχουμε παραδώσει την κυβέρνηση στους ειδικούς»⁸. Μέσα σε αυτή τη φοβία του καινούργιου και στην περιορισμένη χρησιμοποίησή τους από τις αμερικανικές κυβερνήσεις εξελίχθηκε η πρώτη γενιά των think tanks έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως το Russel Sage Foundation, το Carnegie Endowment for International Peace, το Twentieth Century Fund, το Brookings Institution.

Η μεταπολεμική εποχή επέφερε νέες εξελίξεις στα στρατιωτικά και οικονομικά δεδομένα σε παγκόσμια κλίμακα. Η ανάπτυξη, επίσης, του κοινωνικού κράτους κατέστησε σύντομα τον κόσμο των ειδικών αναλυτών περισσότερο οικείο στους κυβερνώντες των ΗΠΑ. Στη δεύτερη γενιά των think tanks των ΗΠΑ ανήκουν το American Enterprise Institute, το Resources for the Future, το Center for Strategic and International Studies, το Urban Institute. Από τη δεκαετία του '80 θα ξεκινήσει για τα think tanks των ΗΠΑ η διαδικασία της μετάλλαξής τους από την παραδοσιακή μορφή των δύο πρώτων γενιών, δηλαδή των think tanks για την πολιτική στα think tanks της Πολιτικής Επιστήμης της τρίτης γενιάς. Είναι η περίοδος της προεδρίας Reagan με τη συντηρηική ιδεολογία να διαπερνάει κάθε δραστηριότητα και να μεταβάλλει άρδην το τοπίο στον πόλεμο των ιδεών με πρωτοπόρο του είδους το Heritage Foundation. Από τα λεγόμενα πανεπιστήμια χωρίς φοιτητές περνάμε πλέον αφενός μεν στα ιδρύματα των ιδεολογικών και προσωπικών αντιπαραθέσεων, όπως είναι για παράδειγμα το Rockford Institute, το Hudson Institute, το Institute for Policy

7. Berkley, σελ. 94. Επίσης, ο M. Warder, Αντιπρόεδρος του Rockford Institute, δήλωνε στις 23 Φεβρουαρίου 1994: «Αυτό που θέλω να πω είναι ότι δεν υπάρχει αμερόληπτο Think Tank. Κάποιος το ιδρύει και συνήθως αυτός δεν είναι ούτε ο Άγιος Βασίλης ούτε η νεράιδα του παραμυθιού». Βλ. Σωτήρης Βανδώρος, «Think Tanks: οι υποβολείς των κυβερνήσεων», *Το Βήμα της Κυριακής*, 17.10.1999, Α34-35.

8. Gellner, ό. π., σελ. 68.

Studies, το Cato Institute, αφετέρου δε στα ιδρύματα που προσεγγίζουν τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής με καθαρώς ιδεολογικά κριτήρια, όπως είναι το Council for Foreign Relations και το Rand Corporation. Ας σημειωθεί ότι για τις δύο τελευταίες περιπτώσεις οι γνώμες δίδονται για το αν ανήκουν στην κατηγορία των think tanks με την παραδοσιακή έννοια του όρου.

Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ

Χρησιμοποιώντας κανείς γεωγραφικά κριτήρια, θα μπορούσε να σημειώσει ότι στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, μόνο το νοτιοανατολικό τμήμα της Ευρώπης με την αντιπαράθεση Ελλάδας-Τουρκίας αντιπροσώπευε κατά το μάλλον ή ήττον ένα βαλκανικό παράδειγμα με διεθνή αντίκτυπο. Το Αιγαίο, από την άλλη πλευρά, δεν είναι αποκομμένο από την ηπειρωτική του ενδοχώρα, που είναι η Βαλκανική Χερσόνησος. Στην παραδοσιακή της εικόνα, που σχηματίζεται ανάγλυφα από τη δυναμική της ιστορίας της, την κακή φήμη της έναντι των τρίτων και την επικάλυψη των ιδιαιτεροτήτων της μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο από την ιδεολογία του διπολικού συστήματος, ήρθαν να προστεθούν οι γνωστές εξελίξεις στον τομέα των ενεργειακών συστημάτων στις γεωπολιτικές ζώνες της Ευρασίας και της ΝΑ Μεσογείου.

Από την άλλη πλευρά, η ανάδειξη του Αιγαίου "σε μήλον της έριδος" στην ελληνοτουρκική αντιπαράθεση συνδέεται άμεσα με το κάθε είδους πληροφοριακό και ερευνητικό υλικό (πραγματικό ή μη) για τον ορυκτό του πλούτο. Το Αιγαίο δεν είναι μόνο η διαμετακομιστική οδός του μαύρου χρυσού από την Κεντρική Ασία, αλλά και ο χώρος που διαθέτει ανεκμετάλλευτα κοιτάσματα πετρελαίου σε όλη του την έκταση. Οι υποθέσεις για το ζήτημα αυτό είναι πολλές. Όπως πολλές είναι και οι κατά καιρούς ενδείξεις για την ύπαρξη πλούσιων κοιτασμάτων σε όλη τη λεκάνη του Αιγαίου, από το βορρά έως το νότο, στην περιφέρημη πλέον υφαλοκρηπίδα του. Εξάλλου, δεν είναι τυχαίο ότι η σύγχρονη⁹ φάση της αντιπαράθεσης Ελλάδας-Τουρκίας για το σύνολο του

9. Ενδεικτικά αναφέρονται οι κυριότερες προσπάθειες για την ανεύρεση πετρελαίου πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στην Ελλάδα. Η πρώτη προσπάθεια ξεκίνησε το 1903 με την παραχώρηση δικαιώματος έρευνας και αναζήτησης πετρελαίου εκ μέρους του Ελληνικού Δημοσίου προς την Εταιρεία London Oil Development CO. LTD., στην περιοχή της Ζακύνθου. Ακολούθησε ο Ν. 2910 της 24 Ιουλίου/7 Αυγούστου 1922 "περί εξερεύνησης της Ανατολικής και Δυτικής Μακεδονίας, προς ανεύρεση και εκμετάλλευση πετρελαίου". Με τον Α.Ν. 1184 της 6/18 Απριλίου 1938 (ΦΕΚ Α' 158) το Ελληνικό Δημόσιο παραχώρησε στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας το δικαίωμα "ερεύνης και εκμεταλλεύσεως πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων εν τω εθνικώ μεταλλευτικώ χώρω Ηπείρου". Αναφέρονται επίσης οι περιπτώσεις με τον W. Chellis, το 1938, να αποκτά δικαίωμα εξερεύνησης πετρελαίου στη βορειοδυτική Πελοπόννησο. Τέλος, η γερμανική εταιρεία Deilman-Ilios-Rap θα προβεί σε έρευνες πετρελαίου στην περιοχή της Ταύρης Φερρών, στην Θράκη, κατά τη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής.

καθεστώς του Αιγαίου ξεκίνησε στις αρχές της κρίσιμης από κάθε πλευρά δεκαετίας του '70 με την κρίση στη Μέση Ανατολή (ενεργειακή και πολιτικο-στρατιωτική, προσπάθεια του ιρανού Σάχη, το 1975, για απεξάρτηση από τον έλεγχο των πολυεθνικών εταιρειών πετρελαίου και μετέπειτα πτώση του το 1979), με τις έρευνες για πετρέλαιο στο Βόρειο Αιγαίο στην περιοχή της Θάσου (σύμβαση του Ελληνικού Δημοσίου με την εταιρεία "Oceanic"), καθώς και με τις εκχωρήσεις της τουρκικής κυβέρνησης προς την κρατική Εταιρεία Πετρελαίου ΤΡΑΟ (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) και κατέληξε με την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο.

Κύριο στοιχείο της ανάμειξης των ΗΠΑ στα παραδείγματα των ελληνο-τουρκικών σχέσεων σε διμερές και νατοϊκό επίπεδο είναι η προώθηση των λεγόμενων "Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης". Όταν έχει προηγηθεί κάποια αρνητική απόφαση σε διεθνές επίπεδο ή έχει λάβει χώρα ένα θερμό επεισόδιο ή έχει σημειωθεί όξυνση στις σχέσεις λόγω αντιπαράθεσεων φραστικού χαρακτήρα, τότε η αμερικανική διαμεσολάβηση θεωρείται αναγκαία και δεδομένη (πολλές φορές την εκλιπαρούν τα ίδια τα συγκρουόμενα μέρη) και μέσα από την υιοθέτηση "Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης" καταφέρνει να αισθανθούν όλοι οι εμπλεκόμενοι παράγοντες ανακουφισμένοι διότι γλίτωσαν τα χειρότερα..., που πιθανόν να προκύψουν στο απώτερο μέλλον.

Στην περίπτωση της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης υπάρχει πλούσιο υλικό για το ζήτημα της διευθέτησης των υφιστάμενων διαφορών μέσα από το μηχανισμό των "Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης" ή άλλως "Μέτρων Μείωσης της Έντασης". Προσεγγίζοντας αυτή τη διαδικασία, αφού, άλλωστε, έχει αναδειχθεί σε βασικό θεσμό συγκλίσεως ή και επιλύσεως των διαφορών σε διεθνές επίπεδο ήδη από τη δεκαετία του '80, θα διαφανεί ένα ακόμη κρίσιμο στοιχείο. Πολλές φορές έχει ήδη υπάρξει μία Συμφωνία που ρυθμίζει κάποια ζητήματα με συγκεκριμένο τρόπο. Εντούτοις, ύστερα από χρόνια, μπορεί το ίδιο ζήτημα να προσεγγίζεται εκ νέου, γιατί δεν αρκεί στον διαμεσολαβητή να υπενθυμίσει την ανάγκη τηρήσεως των ήδη συμφωνηθέντων, καθώς ο ίδιος χρειάζεται μια "φρέσκια" εξωτερική επιτυχία που έχει, άλλωστε, άλλον αντίκτυπο στην κοινή γνώμη της χώρας του και το γενικότερο γεωπολιτικό παιχνίδι των ισορροπιών που κάθε φορά παίζεται.

Οι Συμφωνίες της Βουλιαγμένης και της Κωνσταντινούπολης, του 1988, για τη ρύθμιση ζητημάτων που άπτονται του τρόπου και του χρόνου διεξαγωγής αεροναυτικών γυμνασίων, που προέκυψαν ως πρακτικά αποτελέσματα της αμερικανικής διαμεσολάβησης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μετά την κρίση του Μαρτίου 1987, δεν εφαρμόστηκαν ποτέ σε όλη τους την έκταση και σε σταθερό επίπεδο, αφού η κάθε χώρα κατηγορεί την άλλη ότι είναι υπεύθυνη για τη μη εφαρμογή αυτών των Συμφωνιών.

Άλλωστε, το όλο πλαίσιο έμελλε να μεταβληθεί άρδην τα δύο χρόνια που ακολούθησαν, οπότε οι νέες ή και παλαιές διαμάχες και συγκρούσεις που αναδύθηκαν στην επιφάνεια είχαν ως αποτέλεσμα να επικεντρωθεί το άμεσο ενδιαφέρον των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ στην επίλυση των τρεχόντων τότε προβλημάτων. Όταν άρχισε να διαφαίνεται η πιθανότητα να ειρηνεύσει προπάντων ο χώρος της Γιουγκοσλαβίας και του Καυκάσου, ύστερα από τη μεγάλη περιπέτεια της Δύσης με τον πόλεμο στον Περσικό Κόλπο το 1991, το παλαιό γνωστό ζήτημα της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης κέρδισε για άλλη μια φορά τους τόνους της επικαιρότητας. Από τα τέλη του 1994 τα ζητήματα του Αιγαίου έμπαιναν σε νέα φάση μέσα από τις προτεινόμενες λύσεις που αποσκοπούσαν στη σταδιακή προσέγγιση Ελλάδας-Τουρκίας με τα “Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης”.

Προέκυψε, εν συνεχεία, η κρίση στα Ύμια, το 1996, και οι προηγηθείσες, μέσω των αεροναυτικών ασκήσεων, αντιπαράθεσεις Ελλάδας και Τουρκίας σχετικά με την εφαρμογή, για παράδειγμα, της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας από τη διεθνή κοινότητα στις 16 Νοεμβρίου 1994, ένα χρόνο ακριβώς μετά την απαιτούμενη 60ή επικύρωσή της. Από τότε έμελλε να “χρειάζεται” κάθε χρόνο η αμερικανική πρωτοβουλία¹⁰, στα τέλη του 1994 με την επιστολή Clinton,¹¹ στις 11-12 Νοεμβρίου, προς τους Προέδρους των κυβερνήσεων Ελλάδας και Τουρκίας να κάνει λόγο για “Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης”, το 1995¹² και εν συνεχεία το 1996¹³, το 1997¹⁴ (σε συνεργασία με το

10. Εκείνο που πρωτίτως ενδιαφέρει την αμερικανική πλευρά είναι η εξασφάλιση των δικών της συμφερόντων, που συνδέονται με την απρόσκοπτη κίνηση στη θαλάσσια οδό του Αιγαίου και με τη μελλοντική της θέση στην εφαρμογή των προγραμμάτων εκμεταλλεύσεως του πετρελαϊκού πλούτου αυτής της περιοχής, μέσω της εγκαθίδρυσης ενός καθεστώτος διεθνούς ελέγχου, όπως είναι η εγκατάσταση πολυεθνικής δυνάμεως. Περισσότερες λεπτομέρειες για την αμερικανική προοπτική του Αιγαίου ως “διεθνούς θαλάσσιου στενού”, βλ. Ι. Θ. Μάξης, *Γεωπολιτική ανάλυση του Εμπορευματοικού Θαλάσσιου Διαύλου Δαρδανελίων-Αιγαίου*, Opus 97.19, Occasional Papers, ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 1997.

11. Βλ. το κείμενο της επιστολής, *Οικονομικός Ταχυδρόμος* 11.5.1995, 3.

12. Στη Σύνοδο της μικτής Ελληνοαμερικανικής Επιτροπής Άμυνας στην Ρόδο (Απρίλιος 1995), ο αμερικανός απεσταλμένος, υφυπουργός Άμυνας, J. Nye, πρότεινε στον τότε υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, Ν. Κουρή, κάποια δέσμη ΜΟΕ. Πρόκειται για μια “συμφωνία αρχών για την ασφαλή διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων”. *Ελευθεροτυπία* 30.4.1996.

13. Επιστολή του Προέδρου Β. Clinton προς τον Πρωθυπουργό Κ. Σημίτη, την 1η Ιουλίου 1996, μέσω του τότε προεδρικού απεσταλμένου υφυπουργού Εξωτερικών, Ρ. Ταμποφ, *Ελευθεροτυπία* 4.7.1996.

14. Εκτός των πιέσεων σε πολιτικοστρατιωτικό επίπεδο, οι ΗΠΑ προχωρούν στη χρησιμοποίηση αυτών καθαυτό στρατιωτικών μέσων, όπως κάποιο αεροπλανοφόρο που θα ελέγχει το “ι-διαίτερο” τρίγωνο ανάμεσα στο Αιγαίο, τα Στενά και τα Βαλκάνια. Βλ. σχετικό χάρτη, *Εθνός* 9.7.1997, 5.

NATO¹⁵), το 1998 και 1999 (με τις αμερικανικές πρωτοβουλίες για το Αιγαίο και το Κυπριακό, σε συνδυασμό με την επίσκεψη του Προέδρου Κλίντον τον Νοέμβριο του 1999 στις δύο χώρες) για “Μέτρα Μείωσης της Έντασης” στο Αιγαίο (ανεξαρτήτως του αν ουσιαστικά επαναλαμβάνουν με άλλη σειρά τα συμπεφωνημένα του 1988). Στη δημοσίευση του περιοδικού *Proceedings* του Ναυτικού Ινστιτούτου των ΗΠΑ, ο Ch. Messing αναπτύσσει χαρακτηριστικά τις αμερικανικές σκέψεις για το καθεστώς του Αιγαίου στο άρθρο του: “Aegean Sea: A Crisis Waiting to Happen”, Vol. 123, 3/1 (March 1997), 129. «Ενδεχόμενη μονομερής ενέργεια επέκτασης των χωρικών υδάτων της Ελλάδας πέραν των 6 ν.μ. θα προκαλούσε βίαιη τουρκική ενέργεια και θα αποτελούσε απειλή γιθα την ειρήνη... Αν συμβεί κάτι τέτοιο, ο γ.γ των Ηνωμένων Εθνών πρέπει να ζητήσει τη θέσπιση ψηφίσματος για την απαγόρευση όλων των νομικών διεκδικήσεων και να θέσει ολόκληρη την περιοχή υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Εν συνεχεία, το Συμβούλιο Ασφαλείας θα καλέσει σε διμερείς διαπραγματεύσεις τα εμπλεκόμενα μέρη και θα διορίσει τη διαμεσολαβητική επιτροπή του ΟΗΕ. Αν αποτύχουν οι διαπραγματεύσεις, το Συμβούλιο Ασφαλείας πρέπει να δώσει εξουσιοδότηση για την ανάπτυξη πολυεθνικής δύναμης από ουδέτερα πλοία, για τη δημιουργία θαλάσσιας πράσινης γραμμής με στόχο το διαχωρισμό των αντιπάλων δυνάμεων και τη καθήλωσή τους στις θέσεις τους. Στόχος θα είναι η επιβολή κατάπαυσης του πυρός και αποκατάστασης της ασφάλειας στις θαλάσσιες και εναέριες γραμμές επικοινωνίας Ταυτόχρονα, το Συμβούλιο Ασφαλείας θα συγκαλέσει διάσκεψη των ηγετικών περιφερειακών ναυτικών δυνάμεων για την υπογραφή πολυμερούς συνθήκης, δημιουργώντας καθεστώς στο Αιγαίο παρόμοιο με εκείνο της Συνθήκης του Μοντρέ για τα τουρκικά στενά».

Χρησιμοποιώντας ως βάση συναφείς Συμφωνίες τόσο από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου (πρόκειται για τη Συμφωνία μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ του 1972 για την αποφυγή ατυχημάτων στην ανοιχτή θάλασσα¹⁶) όσο και του

15. Επίσκεψη του Γ.Γ. του NATO, H. Solana, στην Άγκυρα και την Αθήνα (28.2.1997), όπου συζήτησε την αποδοχή των εκ μέρους του NATO προτεινόμενων MOE:

α. Την εγκατάσταση θερμής τηλεφωνικής γραμμής ανάμεσα στην Αθήνα και την Άγκυρα μέσω Βρυξελλών.

β. Τη μετάδοση εικόνας των ελληνικών και τουρκικών ραντάρ (από τα Υποστρατηγεία της Λάμιας και της Σμύρνης αντιστοίχως) από τις δραστηριότητες στο Αιγαίο στο Στρατηγείο της Νέας Υόρκης, μέσα από το σύστημα “Recognized Air Picture”.

γ. Τη χρονική επέκταση του μορατόριουμ διεξαγωγής γυμνασίων στο Αιγαίο πέραν των δύο μηνών το καλοκαίρι (γίνεται λόγος για τέσσερις μήνες).

δ. Τη συμφωνία για την αποφυγή διεξαγωγής παράλληλων γυμνασίων, χρονικά και γεωγραφικά προσδιορισμένων, στο Αιγαίο.

ε. Την εκτέλεση πτήσεων των πολεμικών αεροσκαφών στο Αιγαίο χωρίς οπλισμό.

16. Agreement between the Government of the United States and the Government of the Union of Soviet Socialist Republics on the Prevention of Incidents on and over the High Seas, που υπεγράφη στην Μόσχα στις 25.5.1972, καθώς και το σχετικό Πρωτόκολλο αυτής της Συμφωνίας που υπεγράφη στην Ουάσινγκτον στις 22.5.1973.

έτους 1988 μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, οι ΗΠΑ προσπαθούν να ρυθμίσουν εκ νέου ζητήματα που, μέχρι ενός σημείου, είναι λυμένα με τις Συμφωνίες του 1988. Όλες οι προτάσεις που έχουν υποβληθεί ως “Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης” αναγνωρίζουν σε τελική ανάλυση την ύπαρξη περιοχών στο Αιγαίο αμφισβητούμενης κυριαρχίας, τις οποίες ζητείται από την Ελλάδα και την Τουρκία να μην χρησιμοποιούν για στρατιωτικές δραστηριότητες. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από μια προωθημένη υπηρεσία επιτηρήσεως με την αξιοποίηση του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησής του NATO, με τα AWACS και τα δορυφορικά συστήματα. Στο τέλος, αυτό που επιδιώκουν να διασφαλίσουν οι ΗΠΑ¹⁷ είναι να μην επεκταθούν τα ελληνικά χωρικά ύδατα στα 12 ν.μ. και ταυτόχρονα να αποκατασταθεί το “ελληνικό παράδοξο” του ελληνικού εναέριου χώρου, ο οποίος ταυτίζεται τελικά στην πράξη στα 6 ν.μ., όπως ακριβώς ισχύει και για την αιγιαλίτιδα ζώνη στη θάλασσα.

Στο πλαίσιο αυτό ξεχωρίζει η παρουσία της Τουρκίας. Με συμμάχους τη γεωγραφία και τη φεουδαρχική, πατερναλιστική οργάνωση του πολιτικού και κοινωνικού της βίου, η Τουρκία έχει όλα εκείνα τα εφόδια ώστε να εξαργυρώνει διαχρονικά την αφοσίωσή της στις ΗΠΑ παίζοντας το ρόλο είτε του περιφερειακού δορυφόρου είτε του τοποτηρητή στο τρίγωνο που περικλείεται από τις περιοχές της ΝΑ Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας έως τα σύνορα με την Κίνα. Αλλωστε, αυτός ο ρόλος της με τη στολή του “χωροφύλακα” προετοιμάζεται ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '70, όταν η Τουρκία πήρε σε περιφερειακό επίπεδο τη θέση ενός άλλου “χωροφύλακα”, αυτήν του Ιράν επί Σάχη. Άλλοτε η άμεση και κατευθείαν ταύτιση των τουρκικών εθνικών στόχων με εκείνους των ΗΠΑ και άλλοτε η εξ αντιδιαστολής προκύπτουσα δυναμική από αυτήν ακριβώς την ιδιαίτερη σχέση ανάμεσα στην Τουρκία και τις ΗΠΑ είναι αναμενόμενο να ωθούν τους τουρκικούς σχεδιασμούς στο να περιλαμβάνουν στην ακτίνα επιρροής τους και άλλες γειτονίες και γωνιές του κόσμου. Πρόκειται για τις περιοχές εκείνες, όπου τα εύφλεκτα υλικά του πετρελαίου και του φυσικού αερίου αφενός και τα πολύτιμα αγαθά των υδάτινων πόρων αφετέρου έρχονται να δυναμιτίσουν ακόμη περισσότερο τις διαπλοκές με τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα κράτη, αλλά και τα διεθνή καρτέλ των εταιρειών ενέργειας και φυσικών πόρων. Όσο το Ιράν, που επί Σάχη παρουσίαζε τα ίδια περίπου γενικά χαρακτηριστικά με την Τουρκία, παραμένει ο “κακός δαίμονας” των ΗΠΑ, επειδή τα διεθνή καρτέλ πετρελαίου διαφωνούν μεταξύ τους για το μείρασμα της παγκόσμιας ενεργειακής πίττας, τόσο η Τουρκία θα εξακολουθεί να προωθεί τα συμφέροντά της

17. Βλ. σχετικό αμερικανικό non paper στο NATO, όπου δεν γίνονται αποδεκτά τα 10 ν.μ. στον αέρα. *Το Βήμα της Κυριακής* 3.12.1995.

μέσα στο γενικότερο πλαίσιο που της προσφέρουν τα γεωπολιτικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών.

Η ΝΕΑ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Η αλλαγή των γεωπολιτικών δεδομένων στον ευρύτερο χώρο της Ευρασίας σήμανε ουσιαστικά την “εξαφάνιση” του αντίπαλου δέους για την Ατλαντική Συμμαχία. Η εξέλιξη αυτή συνιστά αρνητικό δεδομένο για την Ελλάδα και την Τουρκία. Η εκ μέρους των δύο χωρών αποδοχή της νέας δομής του ΝΑΤΟ χωρίς άμεσα προβλήματα θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως αναγκαίο κακό. Η αντιπαλότητά τους στο ενδοσυμμαχικό πλαίσιο, προκειμένου να κερδίσουν πόντους, σύμφωνα με τα εθνικά και ζωτικά συμφέροντα της κάθε χώρας, δεν μπορεί να συνεχισθεί στο ίδιο μοτίβο της λεγόμενης αντιπαροχής κεκτημένων, υπηρεσιών και υποσχέσεων, όπως στη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο περίοδο.

Το παράδειγμα της ρύθμισης των ορίων επιχειρησιακής ευθύνης είναι χαρακτηριστικό αυτής της νοοτροπίας. Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου το ΝΑΤΟ είχε μετατρέψει την Ελλάδα και την Τουρκία σε ανασχετικούς πολιτικοστρατιωτικούς μηχανισμούς έναντι του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Το πλαίσιο αυτό επέτρεπε, ως ένα σημείο, στις δύο χώρες να πιέζουν αντιστοίχως τα συμμαχικά κλιμάκια προς την ευνοϊκότερη για την κάθε πλευρά ρύθμιση του ζητήματος των αεροπορικών επιχειρήσεων και των εν γένει στρατιωτικών τους δραστηριοτήτων. Από την άλλη πλευρά, ο σαφής διαχωρισμός του κόσμου σε δύο μεγάλα αντίπαλα στρατόπεδα είχε ως έμμεσο αποτέλεσμα να θεωρείται η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση στο εσωτερικό της Συμμαχίας ως ένα φαινόμενο που δεν μπορούσε να υπερβαίνει συγκεκριμένα όρια και, συνεπώς, δεν ταραμάτιζε την αξιοπιστία της ίδιας της Συμμαχίας. Επίσης, αυτή καθ αυτή η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου βοηθούσε πολλές φορές τους Αμερικανούς να την επικαλούνται, προκειμένου να παραμένουν κάποια ζωτικά ζητήματα είτε σε αδράνεια είτε σε εκκρεμότητα και, συνεπώς, να μην δημιουργείται επί της ουσίας κανένα πρόβλημα για το κύρος και την αποτελεσματική ικανότητα του ΝΑΤΟ.

Η νέα δομή του ΝΑΤΟ έφερε πολλές χώρες στον προθάλαμο της Συμμαχίας ως υποψήφιες προς ένταξη στον Οργανισμό. Με αφορμή πάλι το παράδειγμα της ρύθμισης των ορίων επιχειρησιακής ευθύνης στις περιπτώσεις ενεργού αεράμυνας και των αρμοδίων Στρατηγείων, η Ελλάδα και η Τουρκία έδιναν σκληρές μάχες επί δεκαεπτά χρόνια για το αν θα πρέπει πρώτα να καθορισθούν τα όρια (νέα ή να ισχύσουν τα παλαιά) και κατόπιν να ιδρυθούν τα Στρατηγεία στην Λάρισα και την Σμύρνη. Η πρακτική ήταν να μην υπάρχουν

όρια και τα πάντα να καθορίζονται, κατά περίπτωση, από τους αμερικανούς υπεύθυνους. Με τη νέα δομή του NATO οι δύο χώρες έρχονται αναγκαστικά να συμμορφωθούν προς (ή να συναποδεχθούν κατά άλλους) αυτήν την αντίληψη, ορμώμενες περισσότερο από το φόβο ότι η εν λόγω επιλογή είναι στην ουσία μονόδρομος, διότι σε αντίθετη περίπτωση απομονώνονται οι δύο χώρες και προωθούνται στις θέσεις τους άλλες, μέχρι πρότινος εχθρικές.

Τα Υποστρατηγεία της Νότιας Ευρώπης¹⁸, σε αντίθεση με εκείνα της Βόρειας, δεν θα έχουν όρια επιχειρησιακής ευθύνης. Στην περίπτωση διεξαγωγής αεροναυτικών γυμνασίων και επιχειρήσεων ο διοικητής του κεντρικού Στρατηγείου της Νεάπολης θα εκχωρεί όρια επιχειρησιακής ευθύνης στα Υποστρατηγεία αναλόγως με το σχεδιασμό και τις ανακύπτουσες ανάγκες των υπό σχεδίαση στρατιωτικών επιχειρήσεων. Στο παράδειγμα του Αιγαίου, με τις ιδιόμορφες γεωπολιτικές του ιδιαιτερότητες, η Συμμαχία θα θεωρεί τον ελληνοτουρκικό χώρο με τα αντίστοιχα τμήματα του διεθνούς εναέριου χώρου ως ενιαίο σύνολο. Στο πλαίσιο αυτό θα ισχύει αναλόγως το ενιαίο σύστημα έγκαιρης ηλεκτρονικής αναγνώρισεως μαχητικών αεροσκαφών που εκτελούν αποστολές του NATO, ώστε να χαρακτηρίζονται ως φιλικά αεροσκάφη από τα ραντάρ της Ατλαντικής Συμμαχίας· πρόκειται για την εφαρμογή ενός πλαισίου κωδικών του IFF (Identification Friend or Foe) που εντάσσεται στην εξυπηρέτηση του γενικότερου συστήματος Αεροπορικής Διοικήσεως και Ελέγχου, του ACCS¹⁹ (Air Command and Control System).

Εξετάζοντας προσεκτικότερα την περίπτωση του Αιγαίου σε συνάρτηση με τους ισχύοντες κανονισμούς σε πολιτικοστρατιωτικό επίπεδο (ICAO και NATO), μπορούμε να σημειώσουμε την ακόλουθη αντίφαση: Από τους θιασώτες της νέας δομής του NATO προβάλλεται ότι τα όρια ευθύνης ή, τέλος πάντων, οι συζητήσεις στην περίπτωση της ελληνοτουρκικής διαφοράς για τον ακριβή καθορισμό τους είχαν στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου τη λογική της αντιμετώπισης του “εχθρού” από το κομμουνιστικό στρατόπεδο με την πλήρη διάταξη των οπλικών συστημάτων Ελλάδας και Τουρκίας, προκειμένου να διευκολύνεται ο συμμαχικός σχεδιασμός και η κοινή δράση. Οι ανυπέροβλητες όμως ελληνοτουρκικές διαφωνίες για το ζήτημα των ορίων επιχειρησιακής ευθύνης φαίνεται ότι μάλλον ακύρωναν αυτή τη λογική αντίληψη

18. Η νέα δομή του NATO προβλέπει για την Μεσόγειο ίδρυση Υποστρατηγείων στις πόλεις Μαδρίτη, Βερόνα, Λάρισα και Σμύρνη.

19. Στο πλαίσιο της ρύθμισης των εκκρεμών ή αμφισβητούμενων ελληνοτουρκικών διαφορών σε ό,τι αφορά τη νέα δομή του NATO, ανακύπτει το ζήτημα για την ανάγκη εξευρέσεως τρόπων ρυθμίσεως της εναέριας κυκλοφορίας κατά τη διάρκεια εκτελέσεως συμμαχικών γυμνασίων και εκπαιδευτικών πτήσεων. Με την επικείμενη κατάργηση όλων εκείνων των ρυθμίσεων που ίσχυαν στο NATO επί Ψυχρού Πολέμου, τα ενδιαφερόμενα μέρη εμφανίζονται να δυσπιστούν ως προς την αποτελεσματικότητα του Συστήματος Αεροπορικής Διοικήσεως και Ελέγχου (ACCS).

περί δημιουργίας ενιαίου χώρου έναντι του αντιπάλου στρατοπέδου στην Ανατολική Ευρώπη. Εκείνη την εποχή το NATO χρειαζόταν έναν ενιαίο χώρο για να προασπίσει το σκοπό της ύπαρξής του. Αντιθέτως, μετά το 1990, με τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, το NATO δεν φαίνεται να χρειάζεται επείγοντως αυτόν τον ενιαίο χώρο, αφού ελλείπει ο αναγκαίος μεγάλος εχθρός. Επομένως, η προσπάθεια κάθε χώρας της Συμμαχίας να ορίζει σαφώς τα όρια της επιχειρησιακής της ευθύνης παρουσιάζεται ως αναπόφευκτη συνέπεια. Η ελληνοτουρκική διαφορά τώρα πλέον θα είχε κάποιο νόημα, αφού η ανασφάλεια του διεθνούς περιβάλλοντος αναδεικνύει περισσότερο τα διμερή προβλήματα και η κάθε ενδιαφερόμενη πλευρά προσπαθεί να εξασφαλίσει όσο μπορεί καλύτερα την εθνική της άμυνα. Για άλλους ισχύει αντιστρόφως ανάλογα το ίδιο επιχείρημα: επειδή ακριβώς τώρα δεν υπάρχει εχθρός, το NATO χρειάζεται τον ενιαίο “υπερεθνικό” χώρο προκειμένου να αναπτύσσει τις στρατιωτικές του δραστηριότητες.

Τελικά, η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση για τον εναέριο χώρο στο Αιγαίο δεν φαίνεται να παρέχει, αυτήν ακριβώς τη μεταβατική περίοδο, κανένα εχέγγο στη μοναδική Υπερδύναμη του πλανήτη και, συνεπώς, οι ρυθμίσεις περί μη υπάρξεως “εθνικών συνόρων” ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία είναι η μόνη λύση. Εξάλλου, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στις κρίσιμες για τις ΗΠΑ και το NATO περιστάσεις επί Ψυχρού Πολέμου ίσχυε ακριβώς αυτό που επιδιώκει να κάνει τώρα η Ατλαντική Συμμαχία με τρόπο φανερό και επίσημο.

Δεν θα ήταν υπερβολή να συνδεθεί το ζήτημα των νέων ρυθμίσεων του NATO με το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Σε έναν τόσο ευαίσθητο τομέα, όπως τα στρατιωτικά ζητήματα, προωθούνται εξίσου λύσεις που παραμερίζουν τις εθνικές δικαιοδοσίες για χάρη του υπερεθνικού κοινού συμφέροντος, παρότι ο λεγόμενος αντίπαλος πόλος αναζητείται ή ουσιαστικά κατασκευάζεται. Μετά την κατάργηση των οικονομικών και εμπορικών εθνικών συνόρων φαίνεται ότι ο επόμενος αιώνας θα ξεκινήσει με την προσπάθεια να ρυθμίζονται τα μέχρι πρότινος απροσπέλαστα στρατιωτικά θέματα από εντελώς συγκεκριμένα υπερεθνικά κέντρα. Η μόνη εμφανής διαφορά ανάμεσα στις πολιτικοοικονομικές και τις στρατιωτικές δραστηριότητες των αντίστοιχων υπερεθνικών οργανισμών είναι ότι στην περίπτωση του NATO δεν υπάρχει κάποιος άλλος που να έχει “το γενικό πρόσταγμα”, εκτός από τις ΗΠΑ. Η ιδιόμορφη φύση των στρατιωτικών ζητημάτων δεν επιτρέπει στις Ηνωμένες Πολιτείες να εκχωρήσουν και σε άλλα κράτη-δράστες της παγκόσμιας ισορροπίας δυνάμει σημαντικές αρμοδιότητες, παρόι μόνο υπό εξαιρετικές προϋποθέσεις και για συγκεκριμένους σκοπούς.

Με δεδομένο όλον αυτό τον προβληματισμό, τόσο η Ελλάδα όσο και η

Τουρκία δεν έχουν περιθώρια, ούτε καν σε επίπεδο φραστικής απειλής, να εξέλθουν από το συγκεκριμένο πολιτικοστρατιωτικό πεδίο της σημερινής εποχής με τον υπερεθνικό χαρακτήρα. Οι συζητήσεις στην Ελλάδα και την Τουρκία για το ποιος είναι ο περισσότερο κερδισμένος ή χαμένος από τις σχετικές ρυθμίσεις, αλλά και το τι πρόκειται να συμβεί στο άμεσο μέλλον με τις επικείμενες διαπραγματεύσεις για την εξειδίκευση της νέας δομής του NATO, χαρακτηρίζονται από μια συγκεκριμένη νοοτροπία λογιστικής αντιλήψεως της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης.

Η περίπτωση του NATO, του μοναδικού εναπομείναντα «ζωντανού» Οργανισμού από τον Ψυχρό Πόλεμο για τη στρατιωτική ισορροπία του βόρειου κυρίως ημισφαιρίου, συνιστά ιδιόζουσα περίπτωση. Από τη μια πλευρά ταυτίζεται ουσιαστικά με τη μοναδική υπερδύναμη του κόσμου, τις ΗΠΑ, ενώ από την άλλη δοκιμάζει στην πράξη τα διάφορα σενάρια για την προσαρμογή του στα νέα γεωπολιτικοοικονομικά δεδομένα των διεθνών σχέσεων. Η διευθέτηση των παγκόσμιων κρίσεων και αντιπαλοτήτων, πέρα και πάνω από συγκεκριμένα εθνικά σύνορα και όρια, εθνικές ομάδες και μειονότητες, δίνει σήμερα στο NATO τη δυνατότητα να παρουσιάζεται ως «δικαστής και χωροφύλακας» συνάμα, προκειμένου να ελέγξει πρωτίστως γεωγραφικούς χώρους της παγκόσμιας γεωπολιτικής και γεωοικονομίας.

Η Ελλάδα έχει μόνο ένα πλεονέκτημα, σε σχέση με άλλες χώρες. Βρίσκεται εντός των τειχών της συμμαχίας των σημερινών 19 μελών. Σε όλα τα άλλα επίπεδα η ελληνική στάση έναντι του NATO κινείται ανάμεσα στην αβεβαιότητα και την προσδοκία από τους νέους συσχετισμούς που εξυφαίνονται για τον επόμενο αιώνα. Η Ελλάδα δεν είναι πλέον η «εξωτική» χώρα της περιόδου του διπολισμού, ενώ η ελληνοτουρκική αντιπαλότητα εντός και εκτός των συμμαχικών ορίων δεν βρίσκεται στον σκληρό πυρήνα των αναζητήσεων του NATO για την ομαλή διευθέτησή της. Η έλλειψη αντίπαλου δέους στη σημερινή μεταβατική κατάσταση της διεθνούς πολιτικής αναγκάζει την Ελλάδα να επιζητεί να παρουσιάζει την εικόνα της «υπάκουης» χώρας στις ευρωατλαντικές αναζητήσεις για την επικράτηση της ειρήνης σε όλο τον κόσμο. Τα κράτη-πυλώνες της δυτικής στρατηγικής έναντι του μέχρι πρότινος κομμουνιστικού κινδύνου, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, αναγκάζονται να «ξεπεράσουν» τα εθνικά σύνορα και να συνεργασθούν μεταξύ τους προσφέροντας εκ νέου τις υπηρεσίες τους, προκειμένου οι ΗΠΑ, είτε μεμονωμένα είτε υπό συμμαχικό μανδύα, να μπορούν να ελέγχουν τις γεωπολιτικές ζώνες του πλανήτη έναντι κινδύνων που προέρχονται προς το παρόν από κρατικές οντότητες (π.χ. Ρωσία, Κίνα), θρησκευτικές ιδεολογίες (π.χ. ισλαμικός φονταμεταλισμός), ανισότητες στις κοινωνίες και το περιβάλλον (π.χ. φτώχεια του Τρίτου Κόσμου, τρομοκρατία, μόλυνση του περιβάλλοντος). Στο σημερινό υπερεθνικό

περιβάλλον της διεθνούς πολιτικής, το ελληνικό ενδιαφέρον για τα προβλήματα στην περιφέρεια της Αν. Μεσογείου και των Βαλκανίων παραμένει άμεσα συνδεδεμένο με την πολιτική που θα ακολουθήσει ο ισχυρότερος από γεωπολιτικής απόψεως αντίπαλός της, η Τουρκία, στις εξωτερικές της αναζητήσεις σε συνάρτηση με τις ισορροπίες στο εσωτερικό της και μέχρι ποιου σημείου οι ΗΠΑ θα κάνουν χρήση του κομβικού ρόλου της Τουρκίας.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩΝ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ (1994-1999)

Οι εκθέσεις και οι μελέτες διαφόρων αμερικανικών think tanks για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις καλύπτουν πρωτίστως τα ζητήματα του Αιγαίου και της Κύπρου, ενώ δεν λείπουν οι αναφορές, αναλόγως με την επικαιρότητα, στα ζητήματα της Θράκης, της τρομοκρατίας²⁰ και της γενικότερης κατάστασης στα Βαλκάνια²¹ και την Α. Μεσόγειο²².

1. *National Defense University, Institute for National Strategic Studies, Judith S. Yaphe, «Turkey's Year of Living Dangerously», Strategic Forum, Number 155, January 1999.*

Πρόκειται για τα πορίσματα ενός κλειστού σεμιναρίου σχετικά με την πορεία της Τουρκίας στους τομείς της εσωτερικής και εξωτερικής της πολιτικής. «Η Τουρκία δεν θα επιτίθετο απευθείας στην Κύπρο σε περίπτωση που εγκαθίσταντο εκεί οι ρωσικοί πύραυλοι. Το ρίσκο ενός απρόβλεπτου ή προσχεδιασμένου επεισοδίου στην Κύπρο ή στα νησιά του Αιγαίου είναι ιδιαίτερος αν-ξημένο. Για παράδειγμα, αν το ραντάρ ενός ελληνικού αεροσκάφους «εγκλωβίσει» ένα τουρκικό αεροσκάφος σε εναέριο χώρο που διεκδικεί η Ελλάδα, είναι πολύ πιθανό να υπάρξει τουρκική απάντηση, καθώς θα πρόκειται για πολεμική ενέργεια, σύμφωνα με τις διεθνείς συνθήκες».

Η συντάκτρια της έκθεσης σημειώνει, επίσης, ότι μπορεί να προκληθεί κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις από το ενδεχόμενο να τοποθετηθούν οι ρωσι-

20. A. Makowski, «Ocalan Case: What it will follow?», Institute for Policy in Middle East, 25.2.1999· Western Policy Center, 28.8.1999.

21. Dr. Hans Binnendijk and Dr. Jeffrey Simon, «Preventing A Sixth Twentieth-Century Balkan War» *Strategic Forum*, 1994 (National Defense University, Institute for National Strategic Studies). «Since Macedonia has no ability to resist, Bulgaria might intervene to protect Macedonians, whom they consider ethnically close, and Albania might send volunteers and weapons to assist Albanians in Macedonia. As soon as Greece entered Macedonia, Turkey would likely respond by taking action against Greece in Macedonia or in the Aegean Islands. Two NATO allies would again be at war»· Center for Security Policy, «Coming Home to Roost: Proliferating in Southern Europe Eviscerate the Illusion of Post-Cold War Stability», 11.2.1997.

22. Western Policy Center, John Sitalides, «Much Ado in the Eastern Mediterranean», September 1999.

κοί πύραυλοι S-300 στην Κρήτη ή σε άλλο ελληνικό νησί. «Ο πόλεμος στο παρελθόν αποφεύχθηκε, επειδή την τελευταία στιγμή βρέθηκαν εκείνες οι φόρμουλες που διέσωσαν τα προσχήματα για τις δύο πλευρές». Στην έκθεση προτείνεται για την εκτόνωση της νέας κρίσης να ασκηθούν πιέσεις προς τη Ρωσία να μην παραδώσει τους πυραύλους, ενώ ταυτόχρονα ζητείται από την αμερικανική κυβέρνηση να προωθήσει το μηχανισμό των Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης σε συνδυασμό με την ανάμειξη στην υπόθεση και άλλων μελών του NATO, προκειμένου να γίνουν προσπάθειες διαμεσολάβησης ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία.

2. *James Wilkinson, «Towards Reconciliation, moving beyond Prevention Conflict», Carnegie Endowment for International Peace, 1999.*

Πρόκειται για έκθεση που προτείνει λύσεις για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και εκπονήθηκε από τον James Wilkinson, που είχε διατελέσει ειδικός συντονιστής του Κυπριακού ζητήματος εκ μέρους της αμερικανικής κυβέρνησης. Μεταξύ άλλων σημειώνεται ότι τα προβλήματα του Αιγαίου προκύπτουν, επειδή η Ελλάδα κατέχει το σύνολο σχεδόν των νησιών του Αιγαίου, εκ των οποίων ορισμένα βρίσκονται σε μικρή απόσταση από τις ακτές της Τουρκίας. Οποιαδήποτε στρατιωτική σύγκρουση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία θα οδηγούσε σε ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Επιπλέον, στην έκθεσή του ο James Wilkinson σημειώνει για το Κυπριακό ότι το NATO δεν κατόρθωσε να το επιλύσει μετά το 1963, παρότι συνέβαλε τα μέγιστα στην αποτροπή ενός γενικευμένου ελληνοτουρκικού πολέμου. Προτείνει την ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους της Ατλαντικής Συμμαχίας για την επιβολή, όπως σημειώνει, νέου καθεστώτος ασφαλείας στο Αιγαίο και την Κύπρο, σε συνεργασία με την Ελλάδα, την Τουρκία και τις ΗΠΑ, εκμεταλλευόμενη τις καλές προθέσεις των ηγεσιών των δύο παράκτιων χωρών του Αιγαίου. Η πρόταση του James Wilkinson καταλήγει με την προτροπή για έναρξη συνομιλιών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σχετικά με θέματα παιδείας, πολιτισμού, τουρισμού, περιβάλλοντος και επιχειρήσεων²³.

3. *Western Policy Center, John Sittlides, «Greek-Turkish relations: the geopolitical Context», Occasional Papers, November 1999.*

Στη μελέτη αυτή γίνεται προσπάθεια να παρουσιασθούν στην αμερικανική κοινή γνώμη οι παράγοντες εκείνοι του Διεθνούς Δικαίου και της Γεωπολιτικής που επηρεάζουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στο σύνολό τους. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στον τρόπο με τον οποίο θα υποστηριχθούν τα ευρύτερα

23. Στο τέλος του 1999 οι δύο χώρες άρχισαν συνομιλίες στα παραπάνω θέματα της λεγόμενης «χαμηλής πολιτικής». Στις 20 Ιανουαρίου 2000 υπογράφηκαν στην Άγκυρα οι σχετικές συμφωνίες.

συμφέροντα των ΗΠΑ²⁴ στην περιοχή της Ν.Α Ευρώπης. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν μπορούν πλέον να αποτελούν εξαίρεση από το γενικότερο αυτό κανόνα και συνεπώς θα πρέπει τόσο η αμερικανική πολιτική όσο και οι δύο ενδιαφερόμενες χώρες να συντονίσουν τα βήματά τους προς την επίτευξη ενός αποδεκτού πλαισίου ειρήνης και συνεργασίας για την εξασφάλιση των αμερικανικών συμφερόντων στη Ν.Α πτέρυγα της Μεσογείου.

Αν και το ζητούμενο από την πρόοδο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι η διασφάλιση των αμερικανικών συμφερόντων, οικονομικών, στρατηγικών και πολιτικών, στη μελέτη, εντούτοις, αναγνωρίζεται ότι θα πρέπει να ανταμείβονται εκείνοι που παίρνουν περισσότερα ρίσκα για την επίτευξη της ειρήνης. Στο σημείο αυτό ο διευθυντής του Western Policy Center²⁵ σημειώνει επιγραμματικά: «Αμερικανοί αξιωματούχοι παραδέχονται ότι στην προσπάθεια της ελληνοτουρκικής προσέγγισης, οι Έλληνες είναι εκείνοι που καταβάλλουν το 80% των προσπαθειών για την άρση των προβλημάτων στις ελληνοτουρκικές σχέσεις».

Η Ελλάδα και η Τουρκία, σύμφωνα με τη μελέτη, πρέπει να πάντουν να παρμένουν εγκλωβισμένες στο παρελθόν που οξύνει τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Η πρόκληση του παγκοσμιοποιημένου κόσμου προσφέρει τη δυνατότητα στις δύο χώρες να ενώσουν τις δυνάμεις εναντίον των κοινών εχθρών που απειλούν την ειρήνη του κόσμου. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται η ίδρυση κοινών επιχειρήσεων εκμετάλλευσης της υφαλοκρηπίδας²⁶ του Αιγαίου.

4. *Western Policy Center, John Sittilides, «Geopolitics in Cyprus: A Washington Perspective», Occasional Papers, October 1999.*

Στη μελέτη αυτή για το Κυπριακό, ο διευθυντής του Western Policy Center παραθέτει όλες εκείνες τις ιδέες που κυκλοφορούν στην Ουάσιγκτον για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος:

α. Η Κύπρος να κυβερνηθεί από μια ενιαία και κεντρική κυβέρνηση διαμερισμού της εξουσίας. Ή απο μια εκ περιτροπής προεδρία, που να εποπτεύει την εξωτερική πολιτική, το εμπόριο και τη νομοματική πολιτική.

β. Δύο ομόσπονδα κρατίδια θα είναι υπεύθυνα για τις νομοθετικές τους

24. Βλ. συνέντευξη του Τζων Σιτιλίδη στο περιοδικό του Μακεδονικού Πρακτορείου Ειδήσεων *Ελληνική Διασπορά*, 12/1999, τεύχ. 45, σελ. 18-21, όπου δηλώνει επιγραμματικά ότι η ελληνοτουρκική προσέγγιση είναι ένας από τους τρεις πυλώνες της αμερικανικής πολιτικής στην Ευρώπη.

25. Πρόκειται για ένα ίδρυμα που χρηματοδοτείται από το λεγόμενο ελληνοαμερικανικό λόμπι επιχειρηματιών με επικεφαλής τον Άντζελο Τσακόπουλο. Βλ. σχετικά, Α. Παπαχελάς, «Το ελληνικό λόμπι και τα think tanks», *Βήμα*, 26.1.2000, Α8.

26. «If the current Greek-Turkish rapprochement can be sustained, the countries could even embark on joint seabed exploration ventures with a profit ratio equal to the seabed ratio resulting from the delimitation. In these and other ways, Greece and Turkey may demonstrate their willingness to work together, help each other, and advance mutual interests in ways that shatter conventional thinking about their relationship».

εργασίες, τη διοίκηση, την αστυνομία και άλλες λειτουργίες.

γ. Το ΝΑΤΟ ή δύναμη υπό το ΝΑΤΟ, συμπεριλαμβανομένης και αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης και ισοδύναμου αριθμού τουρκικών και ελληνικών δυνάμεων από 5 χιλιάδες στρατιώτες, θα αναλάβει τη διοίκηση της ειρηνευτικής δύναμης. Η Κύπρος θα αναλάβει την οικονομική ενίσχυση της δύναμης αυτής, με πόρους που θα προέλθουν από τη μείωση του αμυντικού προϋπολογισμού, καθώς και με συνεισφορές από την Τουρκία και την Ελλάδα.

δ. Η Κυπριακή Εθνοφρουρά βαθμιαία και δραστικά θα μειωθεί με τη χρησιμοποίησή της σε άλλες λειτουργίες πολιτικής φύσεως.

ε. Εδαφικές διευθετήσεις θα παραχωρήσουν την Αμμόχωστο και τη Μόρφου στο ελληνοκυπριακό κράτος.

στ. Στους Ελληνοκυπρίους θα επιτραπεί περιορισμένη οικονομική δραστηριότητα μεταξύ της Τουρκοκυπριακής κοινότητας και άλλων χωρών, χωρίς την ομοσπονδιακή κυριαρχία. Τα Βαρόσια θα μπορούν να καταστούν «ελεύθερο λιμάνι» για τη χρήση από τη Λευκωσία και την Τουρκοκυπριακή κοινότητα.

ζ. Η κεντρική κυβέρνηση θα επενδύσει αναλόγως υπέρ της Τουρκοκυπριακής κοινότητας το 30%-35% του προϋπολογισμού για να δημιουργήσει υποδομές και θα ενθαρρύνει συνεταιρισμούς στον ιδιωτικό τομέα.

η. Θα υπάρχει πλήρης ελευθερία κινήσεων και ταξιδιών σε ολόκληρη την Κύπρο, υπό τον όρο ύπαρξης περιορισμών στον ελεύθερο εμποικισμό.

θ. Η Ελλάδα θα υποστηρίξει την υποψηφιότητα της Τουρκίας στην Ε.Ε και θα άρει το βέτο της τελωνειακής σύνδεσης της Τουρκίας με την Ε.Ε.

ι. Η Κύπρος θα προωθήσει την αίτησή της για ένταξη στην Ε.Ε.».

Ο διευθυντής του Western Policy Center καταλήγει με τις ακόλουθες σκέψεις: «Όπως διαβλέπει η Ουάσιγκτων και ελπίζεται να συμφωνούν οι Βρυξέλλες, η προσήλωση της Τουρκίας στην Ευρώπη και η βελτίωση της οικονομίας της θα είναι πολύ πιο σημαντικά από το να διατηρεί η Άγκυρα στρατεύματα στην Κύπρο. Οι 10 χιλιάδες άνδρες της Κυπριακής Εθνοφρουράς και οι 900 Έλληνες αξιωματικοί και στρατιώτες είναι πολύ λίγοι σε σχέση με τις 35 χιλιάδες τουρκικών δυνάμεων στην Κύπρο. Μια απόφαση από το ΓΕΕΘΑ της Τουρκίας για μείωση, αρχικά, των τουρκικών στρατευμάτων σε 15 χιλιάδες, ως απαρχή βαθμιαίας αποστρατικοποίησης, θα χαιρετιζόταν από τα Ηνωμένα Έθνη και θα την έβλεπαν ευνοϊκά πολλές χώρες της Ε.Ε. Θα βοηθούσε την ασφάλεια των Ελληνοκυπρίων, ενώ μια ενισχυμένη τουρκική στρατιωτική δύναμη, υπό τη διοίκηση του ΝΑΤΟ, θα παρείχε συνεχή ασφάλεια προς τους Τουρκοκυπρίους. Μια δραστική μείωση του αριθμού των τουρκικών στρατευμάτων και η διεύρυνση των δικαιοδικών δραστηριοτήτων, συνοδευόμενα από πολιτική πρόοδο υπό την ομπρέλα της εισόδου στην Ε.Ε. με την ανάμιξη των

δύο κοινοτήτων, μπορούν να επιτευχθούν αργότερα ως απαρχή μιας πολιτικής διευθέτησης. Διαφορετικά, το 1963, το 1974 και το βασανιστικό παρελθόν της προ της εισβολής περιόδου παρατείνεται. Και τα γεωπολιτικά συμφέροντα της Ουάσιγκτων έχουν αποφανθεί ότι αυτό δεν μπορεί να συμβεί».

5. Z. Khalilzad/I.O. Lesser, «*Sources of Conflict in the 21th Century: Regional Futures and the USA Strategy*», Santa Monica/California 1998.

Στη μελέτη των δύο αναλυτών της RAND²⁷ για λογαριασμό της πολεμικής αεροπορίας των ΗΠΑ καταγράφονται, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα σχετικά με το ενδεχόμενο σενάριο ελληνοτουρκικού πολέμου το 2003:

«Η ένταση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία θα είναι, στις αρχές του 21ου αιώνα, μόνιμο στοιχείο του στρατηγικού περιβάλλοντος της Ανατολικής Μεσογείου, όπου η αναζωπύρωση, μάλιστα, των εντάσεων στα Βαλκάνια θα έχει προσθέσει νέα, επικίνδυνα σημεία τριβής ανάμεσα στην Αθήνα και την Αγκυρα... [Στο σενάριο, αφού γίνονται προβλέψεις για ένα ενδεχόμενο σύγκρουσης μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας το 2003 με αφορμή το ζήτημα της Δ. Θράκης (κακομεταχείριση Μουσουλμάνων), σε συνδυασμό με στρατιωτικά γυμνάσια στο Αιγαίο, παραβιάσεις, εισβολή τουρκικών δυνάμεων στον Έβρο, ελληνικές επιθέσεις στη Σμύρνη και σε άλλες τουρκικές πόλεις], καταγράφονται οι στόχοι της αμερικανικής παρέμβασης: «Ο Λευκός Οίκος δίνει εντολή στο Γενικό Επιτελείο Ενόπλων Δυνάμεων να αρχίσει αμέσως επιχειρήσεις, ώστε να προστατεύσει τις αμερικανικές δυνάμεις στην περιοχή από επιθέσεις μιας εκ των δύο πλευρών, να προστατεύσει τους Αμερικανούς πολίτες στις δύο χώρες, να περιορίσει βραχυπρόθεσμα τη σύγκρουση και να τερματίσει την αναμέτρηση αποκαθιστώντας το status quo, που ίσχυε πριν από τον πόλεμο, στη Θράκη και το Αιγαίο».

6. National Defense University, Institute of National and Strategic Studies, «*NATO 2010. A strategic vision*» 1998.

Σε κλειστό σεμινάριο με θέμα την ασφάλεια του NATO στην πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα σημειώνεται, μεταξύ άλλων, ότι η περιοχή που βρίσκεται πιο κοντά σε κατάσταση εν δυνάμει αστάθειας είναι η Νοτιοανατολική Τουρκία. Οι συνθήκες μπορεί να βελτιωθούν μέχρι το 2010 σε ό,τι αφορά το Ιράκ και το Ιράν. Το γεγονός όμως ότι το πετρέλαιο της Κασπίας θα προστεθεί στην εξίσωση αυτής της ασταθούς περιοχής, δείχνει ότι η ανησυχία θα πρέπει να συνεχισθεί. Στην έκθεση αυτή γίνεται ειδική μνεία στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Παρά το γεγονός ότι στην έκθεση διαφαίνεται η αισιοδοξία των συμμετεχόντων για την πιθανότητα επίλυσης του Κυπριακού προβλήματος, που

27. Ο Z. Khalilzad διετέλεσε υφυπουργός Άμυνας για θέματα σχεδιασμού και ο I. Lesser ήταν υπεύθυνος για τις μεσογειακές υποθέσεις στην Υπηρεσία Πληροφοριών και Αναλύσεων του State Department.

θα έχει ευεργετικές επιπτώσεις και στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, εντούτοις εκφράζεται για άλλη μια φορά ο φόβος ότι η σύρραξη ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία βρίσκεται στην πρώτη θέση των σεναρίων που μπορούν να βλάψουν την Ατλαντική Συμμαχία. Η κατάσταση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία θα παραμείνει τεταμένη για αρκετό διάστημα ακόμη, παρότι το Κυπριακό ζήτημα μπορεί να έχει επιλυθεί μέχρι το 2010.

7. *St. Larrabee/J. Green/I. Lesser/M/ Zanini, NATO's Mediterranean Initiative: Policy Issues and Dilemmas, RAND Corporation, 1998.*

Οι ερευνητές της RAND Corporation τονίζουν τις πηγές αστάθειας για την ασφάλεια του NATO στη Μεσόγειο. Μεταξύ άλλων σημειώνουν: «Η ελληνοτουρκική διαμάχη για το Αιγαίο και την Κύπρο εξακολουθεί να διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον του NATO για την περιοχή της Μεσογείου. Καθόσον τα ζητήματα αυτά παραμένουν ανεπίλυτα, ελλοχεύει πάντοτε ο κίνδυνος να οδηγήσουν, εξαιτίας κάποιων συμβάντων, τις δύο χώρες σε νέα σύγκρουση, όπως συνέβη με την υπόθεση των βραχονησίδων των Υμίων/Kardak το 1996».

8. *Western Policy Center, John Sitalides, «Dividing the Aegean Sea: A Plan in Progress?», 1998.*

Ο Διευθυντής του Western Policy Center αναφέρεται στις δημοσιεύσεις του αμερικανικού Ναυτικού και της Υπηρεσίας Χαρτογράφησης των ΗΠΑ που παρουσιάζουν, μετά τα γεγονότα στα Ύμια το 1996²⁸, το Αιγαίο στο σύνολό του, αλλά και ορισμένα ελληνικά νησιά, υπό καθεστώς αμφισβήτησης (Sovereignty undetermined). Στο συμπέρασμά του καταλήγει στην ακόλουθη διαπίστωση: «Εφόσον τα συμφέροντα επιρροής στην Ουάσιγκτων εμμένουν να θεωρούν τις απόψεις της Τουρκίας ότι ζυγίζουν περισσότερο από αυτές της Ελλάδας και ότι αυτή η ασυμμετρία ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία δικαιολογείται στη διαμόρφωση της αμερικανικής πολιτικής, ενώ παράλληλα η Ελλάδα θεωρεί ότι, διαπραγματευόμενη την εθνική της κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα επιτυγχάνει την ειρήνη, τότε το σχέδιο διχοτόμησης του Αιγαίου μπορεί κάποια μέρα να θριαμβεύσει».

9. Ανάλογα ενδεχόμενα παρουσιάζονται και στην ετήσια έκδοση *Strategic Assessment* (1997) του Institute for National Strategic Studies, όπου προβάλλεται ως πιθανή μια επέκταση της τουρκικής υφαλοκρηπίδας στο μέσον του Αιγαίου, ενώ παρουσιάζει τα σημερινά ελληνικά χωρικά ύδατα των 6 ν.μ. ως θα-

28. Είναι χαρακτηριστικές οι ημερίδες που έλαβαν χώρα εκείνη ακριβώς τη χρονιά με θέμα το Αιγαίο και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις: Council on Foreign Relations (CFR), *Conference Security Flashpoints-Oil, Islands, Sea Access and Military Confrontations*, February 1997. Μάλιστα, στις 21 Απριλίου 1999 ο Έλληνας Πρωθυπουργός Κ. Σημίτης έδωσε διάλεξη στο CFR με θέμα: «Greece and the Challenge of Stability in Southeastern Europe» U.S. Institute of Peace Workshop. «U.S. Foreign Policy and the Future of Greek-Turkish Relations» 12 Ιουνίου 1996.

λάσσιο χώρο που διεκδικεί η Ελλάδα («Greek claimed territorial sea», σελ. 38). Επισημαίνεται, επίσης, στο ειδικό κεφάλαιο για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις ότι στη διάρκεια του 20ού αιώνα οι σχέσεις των δύο χωρών πέρασαν από τον ανοιχτό πόλεμο σε μια κατάσταση συνεχιζόμενης αλλά όχι ένοπλης διένεξης. Το 1996 αντιπαράτάχθηκαν πολεμικά αεροσκάφη, πλοία και στρατεύματα σε αμφισβητούμενα εδάφη και αμειβαία διεκδικούμενες περιοχές. Η πιθανότητα ενός θερμού επεισοδίου είναι τόσο μεγάλη, ώστε οι φίλοι των δύο χωρών που ενδιαφέρονται για τη διατήρηση της περιφερειακής ειρήνης και σταθερότητας πρέπει συνεχώς να εμπλέκονται για να εκτονώσουν μικρές κρίσεις, προκειμένου να αποφύγουν την πραγματική και θανατηφόρα σύρραξη. Η έκδοση του National Defense University υπογραμμίζει τα προβλήματα που δημιουργεί η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση στους σχεδιασμούς της Ατλαντικής Συμμαχίας. Συγκεκριμένα τονίζει ότι εξαιτίας της εσωτερικής πολιτικής αστάθειας η Ελλάδα και η Τουρκία χρησιμοποιούν τη διένεξή τους για κομματικά οφέλη, γεγονός που έχει καταστήσει τις δύο κυβερνήσεις λιγότερο ευέλικτες.

10. *Department of Defense, Office of International Security Affairs, «United States Security Strategy for Europe and NATO», 1995.*

«Δύο νατοϊκοί σύμμαχοι-κλειδιά, η Ελλάδα και η Τουρκία, βρίσκονται στη νοτιοανατολική πτέρυγα της Συμμαχίας. Η στρατηγική σημασία των δύο χωρών έχει αυξηθεί για τις ΗΠΑ μετά τον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου. Η σταθερότητα των δύο αυτών κρατών είναι κρίσιμη για την περιοχή και για τα ευρύτερα αμερικανικά και συμμαχικά συμφέροντα. Η Τουρκία, ειδικότερα, βρίσκεται στο σταυροδρόμι κάθε σημαντικού ζητήματος για τις ΗΠΑ, στην περιοχή της Ευρασίας: το NATO, τα Βαλκάνια, το Αιγαίο, τις κυρώσεις εναντίον του Ιράκ, τις σχέσεις με τις νέες Δημοκρατίες της πρώην ΕΣΣΔ, την ειρήνευση στη Μέση Ανατολή και τις διόδους μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου από την Κ. Ασία. Η Ελλάδα, επίσης χώρα-μέλος του NATO, κατέχει στρατηγική θέση για τον έλεγχο των θαλάσσιων γραμμών της Α. Μεσογείου.

Τα προγράμματα στρατιωτικής βοήθειας που έχουμε εκπονήσει, αλλά και αυτά άλλων συμμάχων, βοηθούν τη Συμμαχία να ανταποκρίνεται όπως αρμόζει στα γεγονότα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή. Ανησυχούμε βαθύτατα για την αυξανόμενη ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Όπως η κρίση στη Βοσνία, έτσι και η εξέλιξη αυτή θέτει σε κίνδυνο την ευρύτερη περιφερειακή σταθερότητα και τη συνοχή της Συμμαχίας. Οι ΗΠΑ ανησυχούν ότι η συνεχιζόμενη διαφορά όσον αφορά τα κυριαρχικά δικαιώματα των δύο χωρών στο θαλάσσιο και εναέριο χώρο του Αιγαίου, αλλά και τα ανεπίλυτα προβλήματα όσον αφορά την Κύπρο, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια σύγκρουση που θα δημιουργούσε μεγάλα προβλήματα στη Συμμαχία. Η ικανότητα του NATO να διατηρήσει την ειρήνη μεταξύ των δύο μελών του εί-

και σημαντική για τη διατήρηση ενός αισθήματος ασφάλειας στις χώρες της Κ. Ευρώπης και στις νέες Δημοκρατίες που προέκυψαν από τη διάλυση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Αν και τα προβλήματα των δύο χωρών στο Αιγαίο θα πρέπει να τα επιλύσουν μεταξύ τους, οι ΗΠΑ μπορούν να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην αποκλιμάκωση των εντάσεων και στην αποτροπή μιας άμεσης σύγκρουσης».

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Οι ελληνοτουρκικές επαφές εξακολουθούν, μετά το καλοκαίρι του 1999, να χαρακτηρίζονται από έντονη κινητικότητα. Στο καλλιεργούμενο πλαίσιο της προσέγγισης των δύο χωρών, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ο αμερικανικός παράγοντας τόσο σε κυβερνητικό επίπεδο όσο και από πλευράς αναλυτών κορυφαίων αμερικανικών think tanks. Στα τέλη Ιανουαρίου του 2000 λαμβάνουν ταυτόχρονα συνομιλίες μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας, ενώ την ίδια περίοδο στη Γενεύη διεξάγεται (31.1.2000) ένας ακόμα γύρος συνομιλιών μεταξύ της κυπριακής κυβέρνησης και του αρχηγού της τουρκοκυπριακής κοινότητας υπό την αιγίδα του ΟΗΕ.

Ταυτόχρονα με τις συνομιλίες αυτές στο τρίγωνο Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου, εξακολουθούν να αναζητούνται από το λεγόμενο διεθνή παράγοντα εκείνες οι λύσεις, που θα βοηθήσουν στην εμπέδωση της δημοκρατίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Το πόσο αλληλένδετα μεταξύ τους είναι όλα αυτά τα ζητήματα στα Βαλκάνια υπογραμμίζεται από την επίσκεψη που πραγματοποίησαν στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη εκπρόσωποι 8 αμερικανικών think tanks²⁹, προκειμένου να πληροφορηθούν από κοντά για τις εξελίξεις στα ελληνοτουρκικά θέματα καθώς και στα ζητήματα της Ν.Α Ευρώπης.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των αμερικανών αναλυτών³⁰, η σχέση μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρώπης θα μεταβληθεί άρδην στις προσεχείς δύο δεκαετίες. Η αμερικανική στρατιωτική παρουσία είτε θα έχει εξαληφθεί εντελώς είτε θα έχει μειωθεί δραστικά. Για τα ελληνικά συμφέροντα θα μειωθεί σημαντικά ο ρόλος των ΗΠΑ, ενώ θα αυξηθεί η σημασία της Ευρώπης. Η Ελλάδα θα έχει να αντιμετωπίσει ένα εντελώς διαφορετικό γεωπολιτικό περιβάλλον στα επόμενα 10-15 χρόνια.

29. Την επίσκεψη οργάνωσε το ελληνοαμερικανικό Think Tank Western Policy Center. Συμμετείχαν το Center for Strategic & International Studies, το Rand Corporation, το Cato Institute, το Washington Institute for Near East Policy, το Congressional Research Service, το Institute for National Strategic Studies, το Council on Foreign Relations και το Heritage Foundation.

30. Α. Παπαχελάς, «Αλλάζει το σκηνικό για την Ελλάδα», *Βήμα*, 31.1.2000, Α7.